

Література

1. *Долгополов И.В.* Мастера и шедевры: В 3-х т. / И.В. Долгополов. – Т.2. – М.: Изобразительное искусство, 1987. – 752 с.
2. *Західно-європейський живопис 14- 18 століть*: Альбом /Авт.- упоряд.: Л.М. Сак, О.К. Школярєнко. – К.: Мистецтво, 1981. – 264 с.
3. *Мистецтво у розвитку особистості*: Монографія / За ред. Н.Г. Николо. – Чернівці, Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
4. originaloff.com.ua/#ru/qoods/type...
5. shkolazhizni.ru/archive/0/n-27022/
6. www.artodessa.com.ua/index.php
7. www.masterklass.org/rus/who-we-are/whot-for
8. www/psyinst.ru/napr/php

УДК 378016:74./76.068

Колянова О.Г.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

В статье рассматриваются особенности внедрения экспериментальной авторской методики формирования готовности будущих учителей изобразительного искусства к интерпретации художественных произведений в учебно-воспитательный процесс высших учебных заведений.

Ключевые слова: методика, готовность учителя к интерпретации художественных произведений, учебный интерпретационный дискурс.

В умовах особистісної орієнтації сучасної освіти нового змісту набуває підготовка вчителя до ефективної роботи із художнім твором, оскільки, як зазначає О.Рудницька, її завдання «...зумовлюють необхідність набуття вчителем нетипових для традиційної освіти умінь: розкривати учням своє особистісне бачення мистецького твору, активізувати процеси художнього сприйняття, переживання; «відчувати» внутрішній світ іншого, його особистісні потреби, здійснювати діалогове спілкування з творами мистецтва...» [1, с.34]. В «Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» акцентується необхідність введення «в науково-педагогічний обіг і шкільну практику поняття «інтерпретація» творів мистецтва, адже принципового значення набуває пошук учнями в мистецтві особистісно значущих смислів, співзвучних власному духовному світу, художньо-естетичному досвіду. Тому актуальності набуває питання розвитку в учнів, особливо старшого шкільного віку, навичок самостійної інтерпретації творів різного художнього рівня...» [2]. Відповідно до цього постає проблема ефективної підготовки вчителя, здатного самостійно інтерпретувати твори образотворчого мистецтва та організувати інтерпретаційну діяльність інших.

Зазначимо, що в галузі образотворчого мистецтва питання аналізу та інтерпретації художніх творів розглядаються переважно в межах проблеми композиції та композиційної діяльності вчителів образотворчого мистецтва (Є.Грегорян, Ф.Кравчук, Л.Любарська, І. Пастир, М. Пічкур, М. Резніченко, В. Щербина, М. Яремків та ін.). Серед досліджень, присвячених художньо-педагогічному аналізу творів образотворчого мистецтва, слід виокремити роботи Н.Яковлевої (1997, 2000, 2004). Окремо стоять спроби осмислити проблему інтерпретації мистецьких творів з опорою на методологію художнього пізнання (В.Дуніна, М.Ратко) та повернути шкільному аналізу фундаментальну методологічну базу (О.Медкова).

Але незважаючи на певні здобутки в плані удосконалення методів пізнання формально-змістової цілісності художнього твору та шляхів оптимізації фахової підготовки студентів у зазначеному напрямку, слід відзначити, що на сучасному етапі відсутня цілісна методика формування готовності майбутніх педагогів-художників до інтерпретації творів образотворчого мистецтва. Рівень готовності студентів в плані дослідження залишається доволі невисоким, про що свідчать дані діагностувального етапу педагогічного експерименту, який проводився на базі Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Криворізького державного педагогічного університету, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди» та художньо-графічного факультету Південноукраїнського державного педагогічного університету. Відтак, постає питання про необхідність коригування фахової підготовки студентів з метою більш

ефективного, дієвого формування їх готовності до здійснення інтерпретації художніх творів і впровадження в навчальний процес ВНЗ відповідної методики.

Під терміном «методика» у сучасній науці розуміють «сукупність засобів, умов, пов'язаних у систему логікою процесу досягнення необхідного результату» [1, с.196]. Опис методики передбачає розкриття шляхів досягнення того чи іншого результату педагогічної діяльності через зазначення етапів, методів і засобів цього процесу [1, с.170]. Організаційним початком упровадження експериментальної методики виступає визначення мети, яку ми розуміємо як цілеспрямований та послідовний вплив на розвиток мотиваційно-ціннісного, когнітивного та діяльнісно-творчого компонентів готовності майбутніх педагогів-художників до інтерпретації творів образотворчого мистецтва для підвищення загального рівня зазначеної якості.

Слід зауважити, що згідно наших попередніх досліджень, аналіз та інтерпретація є різними, але взаємодоповнюючими стратегіями спілкування з твором мистецтва, пов'язаними як процедурою пояснення й розуміння у безкінечному русі «герменевтичною спіраллю» (Г.-Г. Гадамер, П. Рікер, М. Гайдеггер та ін.). Саме тому ми не стали штучно ізолювати ці процедури на шляху художнього пізнання, а винесли терміни, що їх позначають, у назву розробленого нами елективного курсу («Аналіз та інтерпретація творів живопису»), у якому було структурно виділено такі змістові модулі, як: «Загальнотеоретичні основи аналізу та інтерпретації творів образотворчого мистецтва» (10 годин) та «Особливості дослідження твору живопису» (26 годин). В окремий модуль було виокремлено самостійну (6 год.) та індивідуально-дослідну (8 год.) роботу, під час виконання якої студенти набували досвід творчо-пошукової та організаційно-методичної діяльності.

Продемонструємо поетапність впровадження методики формування готовності студентів до інтерпретації художніх творів (надалі – ІХТ) у навчально-виховний процес вищезазначених навчальних закладів освіти.

Першому (підготовчому) етапу методики змістовно відповідає вивчення модуля «Загальнотеоретичні основи аналізу й інтерпретації художнього твору». У завдання цього етапу входило, по-перше, формування мотиваційної настанови на професійне самовдосконалення в плані готовності до ІХТ; по-друге, уявлення студентами понять та положень, необхідних для здійснення інтерпретаційної діяльності: єдності та специфіки процедур аналізу та інтерпретації творів образотворчого мистецтва, творчого характеру інтерпретаційної діяльності та її результату – розуміння, сутності та просвітницької ролі педагогічно орієнтованої форми дослідження мистецького твору.

Для актуалізації та систематизації наявних компонентів знань, акцентуації необхідних для здійснення інтерпретаційної діяльності моментів на початку вивчення курсу було визнано за доцільне провести лекцію-бесіду з теми «Аналіз та інтерпретація твору образотворчого мистецтва як етапи його осягнення», форма якої передбачала подання змісту за рахунок сполучення монологічних (розповідь, пояснення), діалогічних (навчальний діалог, диспут) та евристичних (евристична бесіда) методів. Закладання умов для вірного розуміння походження і завдань педагогічно орієнтованої форми пізнання художнього твору відбувалося під час вивчення теми «Генезис форм аналізу художнього твору в мистецтвознавстві та художній педагогіці», в процесі вивчення якої студенти ознайомились із різними історичними формами дослідження мистецького твору. Був показаний коеволюційний зв'язок методів мистецтвознавства й художньої педагогіки, внаслідок чого з'явилась і отримала розвиток педагогічно орієнтована форма аналізу твору образотворчого мистецтва; окреслено сучасний стан в плані аналізу та інтерпретації художніх творів в шкільній практиці, розкрито наявні тенденції, вимоги щодо модернізації існуючих в практиці підходів та методів до розкриття художньо-смиислового континууму мистецтва.

Семінари першого змістового модуля мали переважно теоретичний характер і відбувалися у формі розгорнутої бесіди за заздалегідь відомим планом. При цьому активно залучались результати самостійної роботи студентів, що сприяло розвитку пізнавальної мотивації, навичок самостійного мислення, вмінь висловлювати й аргументувати свої думки. Самостійна робота студентів передбачала написання рефератів, анутовання додаткової літератури, підготовку до навчальної дискусії. Мотиваційна складова інтерпретаційної діяльності підтримувалась на цьому етапі за рахунок стимулювання широких соціальних мотивів: почуття обов'язку та відповідальності майбутнього педагога, настанови на вирішення проблем естетичної освіти та виховання шляхом демонстрації протиріч, що наявні між потребами та вимогами до сучасної школи і реальним освітньо-виховним процесом, а також станом методичної компетентності випускників в плані дослідження.

Основним етапом формування у студентів готовності до ІХТ був *предметно-діяльнісний*, на якому вирішувались наступні завдання: організація, систематизація та інтеграція отриманих раніше (в процесі занять з малюнка, живопису, композиції, історії образотворчого мистецтва та методики

художнього навчання) уявлень; актуалізація знань студентами всіх складових аналізу твору живопису; ознайомлення з типами художніх образів, формування адекватної інтерпретаційної установки; ознайомлення з азами мистецтвознавчого аналізу творів живопису, закріплення навичок композиційного аналізу, надбання досвіду культурологічної інтерпретації; формування інтерпретаційних дій як навичок діалогу з твором, Автором, Культурою, самим собою; розвиток характеристик творчого мислення, уяви, художньої інтуїції та емпатії; формування навичок саморефлексії та інтроспекції.

Особливістю предметно-діяльнісного етапу стало те, що за будь-якої нагоди в межах як індивідуальних, так і колективних форм роботи організовувався інтерпретаційний навчальний дискурс - процес сумісної мовленнєвої діяльності педагога й студентів, в якому народжується й отримує певне оформлення розуміння художнього твору. Моделюючи навчальний інтерпретаційний дискурс, викладач знаходиться у педагогічній позиції, вибудовуючи його завдяки субпозиціям: *інтерпретаційній* (подаються інтерпретації, погодившись із якими той хто навчається коректує та доповнює раніше отримане розуміння тексту); *демонстраційній* (педагог дає зразки розуміння); *фіксаційній* (фіксація різниці в розуміння одного і того ж тексту різними людьми); *виконавчій* (показ того, як реагувати на вимогу «зрозумій»); *перетворювальній* (обґрунтування незгоди з чимось ходом розуміння); *режисерській* (підказки іншим в процесі їх розуміння); *власне риторичній* (програмування чийогось розуміння засобами власної мовленнєвої діяльності); *риторико-критичній* (подолання у інших помилкової тези «Що зрозуміло для мене, те зрозуміло й для інших», тобто критика звернена на спосіб викладу як «щабельку» в розділеному між людьми процесі розуміння); *критико-дидактичній* (схожий випадок, але критика звернена на процедуру пояснення); *виховній* (інтерпретація стає засобом етико-естетичного виховання школярів) [3, с.39].

Для вирішення завдань актуалізації складових композиційного аналізу, уточнення ключових понять інтерпретаційної діяльності (зміст, форма, мова образотворчого мистецтва, тема, ідея, сюжет), формування адекватної інтерпретаційної установки у зміст підготовки було введено тему «Твір живопису як предмет інтерпретації». Розв'язання цих завдань передбачало звернення до широкого кола художніх образів, їх типів та характерних ознак; художньо-виражальних та художньо-зображальних засобів, порівняння їх між собою, здійснення компаративного аналізу, тому розкриття теоретичного матеріалу з цієї теми відбувалося під час лекції-екскурсії. Цей тип лекцій дозволяє поєднати як словесні (монологічні та діалогічні), так і наочно-образні (демонстрація, порівняння) способи подачі матеріалу; реалізувати принципи наочності, науковості, доступності, позитивного емоційного фону, здійснювати зв'язок із життям.

Оволодіння основами системного дослідження художнього твору, є, на нашу думку, не тільки інструментом досягнення його образної тканини, але і фактором, який активно впливає на розвиток самостійності, уваги, допитливості та інших важливих рис особистості. З цих міркувань у зміст підготовки було включено тему «Основи мистецтвознавчого дослідження твору живопису». Тим часом, зважаючи на визначення інтерпретації як когнітивно-комунікативної процедури, практичне застосування методів мистецтвознавчого дослідження виступало в якості засобу здобування об'єктивного знання про твір, тобто елемент пояснення, необхідний, але недостатній для здійснення діалогу. Найсуттєвішим елементом побудови інтерпретаційного дискурсу в процесі художнього діалогу (полілогу) виступила рефлексія, що розуміється як зв'язка між наявним досвідом людини та новим гносеологічним образом, представленим як предмет для освоєння (Г.І. Богін, Г.П. Щедровицький та ін.). Відтак, особливістю використання зазначених методик було те, що вони гармонійно включались в контекст художнього діалогу з мистецьким твором, який передбачав наступні «кроки»: *попереднє налаштування на сприйняття; вільне сприймання; рефлексія у «внутрішній позиції»* (рефлексія з приводу тексту) *та «зовнішній позиції»* (самооцінка); *виявлення об'єктивного змісту художнього твору* на основі перевірки власних припущень (саме на цьому етапі відбувається включення наукових стратегій пізнання формально-змістової цілісності твору з використанням методики, адекватної до типу художнього образу: а) методів розкодування інформації, що міститься в образній тканині твору; б) методів аналітичного дослідження процесу та обставин створення мистецького твору; в) методів вивчення історичної динаміки художнього образу твору в індивідуальному та колективному сприйнятті); *повторна рефлексія у «внутрішній позиції»* (передбачає «герменевтичний стрибок» - перехід від аналізу тексту до її особистісної інтерпретації) *та у «зовнішній позиції»* (відповідь на питання: чи вичерпані смисли твору?).

Завданням самостійної роботи студентів на цьому етапі було забезпечення самоорганізації духовно-творчого зв'язку майбутніх учителів з мистецтвом, задоволення потреби студентів у творчому освоєнні мистецьких цінностей; створення умов для творчої самореалізації, розвитку та збагачення інтерпретаційного досвіду студентів, розвитку характеристик творчого мислення. Функції

викладача та форми його діяльності були спрямовані на координування та консультування самостійної роботи студентів, що передбачало: забезпечення студентів методичними розробками з курсу, підготовку й перевірку диференційованих самостійних завдань; індивідуальне консультування, розробку індивідуальних стратегій навчання кожного студента тощо.

Обов'язковою умовою формування мотиваційно-ціннісного та діяльнісно-творчого компонентів готовності до ІХТ було впровадження індивідуальних форм самостійної роботи. Як найбільш ефективний серед інших методів був обраний метод проектів. Виконання індивідуального проекту передбачало активне залучення у процес навчання інформаційних технологій, що застосовуються на етапах збору інформації, її опрацювання, підготовки та презентації, а також в процесі захисту ІНДЗ.

Підсумовуючим етапом методики формування готовності до ІХТ був *професіоналізуючий етап*, пов'язаний із формуванням у майбутніх вчителів образотворчого мистецтва педагогічної позиції в процесі інтерпретації творів образотворчого мистецтва. Його метою було створення умов для професіоналізації отриманих в ході попередньої роботи знань та вмінь, що вирішувалось завдяки реалізації завдань: прищеплення студентам розуміння педагогічної діяльності як свідомого та цілеспрямованого прилучення особистості до культури; формування вмінь організації художньо-комунікативної взаємодії в процесі інтерпретації художніх творів; озброєння майбутніх вчителів методикою формування в учнів вмінь аналізувати, інтерпретувати та оцінювати мистецькі твори.

Ці завдання реалізовувались за рахунок як навчальних, так і позанавчальних форм роботи. Так, під час вивчення теми «Художньо-педагогічна інтерпретація творів живопису» було проведено лекцію з елементами бесіди, що узагальнювала, «зводила воедино» знання, отримані в ході вивчення курсу, скеровуючи їх на професійно-педагогічну діяльність вчителя образотворчого мистецтва. Важливого значення в контексті нашої роботи набуло формування у майбутніх учителів субпозицій педагогічної позиції в процесі інтерпретаційної діяльності. Ті з них (рефлексивна, інтерпретаційна, демонстраційна, фіксаційна, виконавча, перетворювальна, режисерська, власне риторична, риторико-критична, критико-дидактична, виховна), що на попередніх етапах демонструвалися викладачем, на професіоналізуючому етапі студенти «приміряли» на себе в процесі навчальної та позанавчальної роботи. Серед форм і методів роботи, які можуть використовуватись з метою набуття студентами організаційно-методичного досвіду ІХТ в процесі навчальної діяльності, можна виокремити: написання планів-конспектів уроків-бесід з образотворчого мистецтва на основі ІОХТ як особливої форми подання інтерпретації; написання планів-конспектів інтегрованих уроків (зарубіжна література - образотворче мистецтво, музика - образотворче мистецтво); створення та презентація в студентській групі інформаційного образу твору живопису з елементами колористичного (композиційного, компаративного, семіотичного та ін.) аналізу; складання сценаріїв виховних заходів, присвячених спілкуванню з творами образотворчого мистецтва; створення віртуальних екскурсій для молодшого, середнього, старшого шкільного віку на основі художньо-інформаційного моделювання.

Серед форм і методів позанавчальної діяльності, що є органічним продовженням навчальної, ми виокремлюємо: підготовку й проведення екскурсій до художнього музею або галереї: а) для студентів своєї групи чи інших академгруп; б) для учнів загальних та художніх шкіл; проведення пробних уроків з художньої культури й образотворчого мистецтва, метою яких є формування в учнів вмінь аналізувати, інтерпретувати й оцінювати мистецькі твори; підготовка доповідей і виступи на наукових студентських конференціях; участь у заняттях наукового гуртка з проблем теорії й методики образотворчого мистецтва, присвячених питанням розуміння й інтерпретації творів образотворчого мистецтва та ін.

Підсумковий контроль спрямовувався на виконання студентами залікової контрольної роботи з курсу. Вона передбачає відповідь на теоретичне питання, стислий аналіз-інтерпретацію пропонованої картини та написання на цій основі короткої мистецтвознавчої розповіді художньо-педагогічного спрямування (створення вербального образу) для заданої учнівської аудиторії.

Експериментальна перевірка функціонування методики дала позитивні якісні результати, що виражається у відчутному підвищенні рівня готовності студентів до ІХТ за виділеними компонентами. Це дозволило зробити висновок, що готовність до інтерпретації художніх творів як результат професійної підготовки педагогів – складне інтегроване утворення, яке піддається цілеспрямованому розвитку і вдосконаленню в рамках навчально-виховного процесу ВНЗ. Важливим здобутком впровадження описаної методики стало прагнення студентів до самовдосконалення власної інтерпретаційної діяльності у сфері образотворчого мистецтва і надбання ними досвіду цієї діяльності, що закладає умови для переходу готовності у більш об'ємну системну якість вчителя – інтерпретаційну компетентність. Перспективи подальших публікацій ми пов'язуємо з

обґрунтуванням доцільності впровадження представленої методики з опорою на дані математичної статистики.

Література

1. **Рудницька О. П.** Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. / О.П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. – 360 с.
2. **Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів** у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_1m/pg_ingrsl/index.htm
3. **Богин Г.И.** Обретение способности понимать: Введение в герменевтику / Г.И. Богин. - М.: Психология и Бизнес ОнЛайн, 2001. – 731 с.

УДК 378.016:74/76:78.01:[281.9:291.315]

Рибас Т.Ф.

СПЕЦКУРС «ЕСТЕТИКА ПРАВОСЛАВНОГО САКРАЛЬНО-ЛІТУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ» У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

В статті описано проблемне поле спецкурсу «Естетика православного сакрально-літургического комплекса» в содержанию профессиональной подготовки учителя изобразительного искусства.

Ключевые слова: *духовность, сакрально-літургический комплекс, иконопись, профессиональная подготовка учителя изобразительного искусства.*

Наша тисячолітня історія свідчить, що ми живемо в самобутній країні з великими духовними традиціями. Довершено й глибоко вітчизняні духовні та моральні пошуки втілилися в православному мистецтві як універсальній формі духовного світу особистості, що зорієнтована на сутнісні основи буття. Заряд духовної краси, високі моральні прагнення до духовного ідеалу, закладені в православному мистецтві, залишаються актуальними для морально дезорієнтованого сучасного суспільства. Тому майбутньому вчителю потрібні ґрунтовні знання щодо духовного розвитку особистості засобами сакрального мистецтва.

Мистецько-естетичні характеристики іконопису детально опрацьовані в дослідженнях мистецтвознавців, філософів, богословів (В.Бичков, С.Булгаков, Н.Кондаков, В.Лазарев, О.Лосев, В.Соловйов, М.Тарабукін, Є.Трубецької, Л.Успенський, П.Флоренський); видатні педагоги (Ю.Азаров, Д.Водзінський, П.Каптерев, М.Пірогов, С.Рачинський, К.Ушинський та ін.) наголошували на пріоритетному значенні духовних цінностей у вихованні особистості, зокрема через мистецтво (І.Зязюн, Д.Кабалевський, М.Каган, М.Киященко, Л.Масол, Н.Миропільська, Н.Ничкало, О.Олексюк, О.Отіч, О.Рудницька, О.Сисоєва тощо), в тому числі й образотворче (Л.Васильченко, С.Коновець, Б.Неменський, В.Рашковська та ін.); оптимальні умови та шляхи педагогічного керівництва процесом інтеріоризації духовного досвіду особистості вивчали Т.Завадська, Г.Йєлов, Ф.Кеппел, Т.Левшенко, Г.Падалка, Г.Тарасенко, О.Щолокова та ін.

Проте, відкритою залишається проблема підготовки майбутнього вчителя до духовного розвитку особистості засобами образотворчого мистецтва. Мета статті – розкрити духовно-педагогічний потенціал змісту спецкурсу «Естетика православного сакрально-літургического комплекса».

Спецкурс «Естетика православного сакрально-літургического комплекса» вивчається майбутніми вчителями образотворчого мистецтва на п'ятому курсі, завершуючи цикл професійно-орієнтованих дисциплін: «Рисунок», «Живопис», «Композиція», «Основи кольорознавства», «Основи перспективи», «Художньо-прикладна графіка», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Методика викладання образотворчого мистецтва», «Психологія мистецтва», «Історія образотворчого мистецтва». Крім професійно-орієнтованих дисциплін, для опанування спеціального курсу майбутньому вчителю образотворчого мистецтва необхідні базові знання з релігієзнавства, естетики та етики, що надає його змісту інтегрованого характеру.

Метою вивчення даної дисципліни є ознайомлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва з православним мистецтвом у контексті української національної культури. Вивчення духовно-морального та естетичного аспекту релігійного мистецтва допоможе новій генерації